

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Елена Шипковенска, д.м.

на дисертационен труд за присъждане на научната степен
“Доктор на медицинските науки” на тема
*“Предотвратимата смъртност като индикатор за оценка на
националните здравни системи в страните от Централна и Източна
Европа по време на социално-икономически преход”*
с автор доц. д-р Анжелика Спасова Велкова, д.м.

1. Данни за дисертационния труд

Представеният труд е разработен на 318 страници, включващи текст, 116 таблици и 158 графични изображения. Библиографският списък към него обединява: *литературни, експертни и документални източници*: 493, от които 18 на кирилица.

Съдържанието е изложено в класически вариант: въведение, литературен обзор, цел и задачи, постановка и методи, резултати и обсъждане, заключение, изводи.

2. Актуалност на дисертационния труд

Понастоящем Европейската общност търси методи и средства за преодоляване на здравните неравенства и подобряване на популационното здраве. Динамиката в показателите за смъртността са главен критерии за естеството и тежестта на здравните проблеми във всяка страна. За това обществената политика по отношение предотвратяването на смъртността чрез здравни интервенции е нов подход за преодоляване на здравните различия в Европейския континент.

Това ми дава основание да определя избора на темата като удачен и самата тема като актуална, не само с оглед състоянието на нашето здравеопазване, но и в световен мащаб.

3. Характеристика на литературния обзор

Анализът на литературата показва, че в процеса на оценяване като индикатори за резултатите от дейността на здравната система най-често се използват смъртността и средната продължителност на предстоящия живот. За по-точно определяне на приноса на здравната помощ към подобряване на общественото здраве от средата на 70-те години на ХХ в. се прилага концепцията за предотвратимата със здравни интервенции смъртност. Тя осигурява теоретична основа и методологична рамка за

научно изследване и постепенно се утвърждава като надежден индикатор за дейността на националните здравни системи в много европейски страни.

Всеки един раздел от литературния обзор е полезен при изследователската работа.

4 . Оценка на целта, задачите и на методичния подход

Целта на проучването и методичните подходи са правилно поставени. Целта е да се проследи и анализира *приносът на националните здравни системи в страните от Централна и Източна Европа през периода на социално-икономически преход за подобряване на общественото здраве и за преодоляване на здравните различия със страните от Западна Европа, с помощта на индикатора “Предотвратима със здравни интервенции смъртност”*.

Дисертационният труд е развит съгласно стандартите за докторска дисертация. Важно достойнство на труда е методологията на проучването с подчертана комплексност и богатство на използваните методи, логическа последователност, прецизност, коректност и иновативност.

Изследването е осъществено чрез прилагането на аналитични методи на класическата и модерна статистика. Използвани са анализ на динамичните промени; ANOVA; съставяне на таблици на смъртността, анализ на разликите в средната продължителност на предстоящия живот чрез декомпозиране по метода на Arriaga; математическо моделиране с множествена регресия; корелационен анализ, графичен анализ.

Методиката позволява сравняване на получените данни с данните от други големи международни проучвания, както и с бъдещи проучвания в България.

5. Оценка на резултатите

Приложените аналитични методи, позволяват да се определи количествено резултатът от подобряване на ефективността на предоставяните здравни услуги и на здравната политика при използване за стандарт средното ниво на ефективност на западноевропейските страни, членуващи в Европейския съюз преди разширяването му от 2004 г. Те позволяват да се идентифицират проблемни области в дейността на националните здравни системи, като се посочат приоритетни популационни групи, нозологични състояния и обосновани интервенции за преодоляване на дефицитите в дейността, структурите или процесите на системата. Познаването и мониторирането на състоянието на ПЗИС е отправна точка за по-нататъшно развитие и прилагане на програми за контрол на предотвратимата смъртност в СЦИЕ и е необходимо условие за определяне на тяхната ефективност. Изведените обобщения, имат методологично и теоретично значение за общественото здраве.

Текстът е илюстриран с подходящо разработени статистически таблици и графични изображения, които са високо информативни.

В дисертационния труд са включени два вида резултати: научно-теоретични и научно-приложни резултати.

Научно - теоретични

✚ В областта на методологията

- Извършен е цялостен анализ на теоретичните основи на използваните методи за оценка на “Предотвратимата със здравни интервенции смъртност”.
- Прилагат се методи за количествена оценка на приноса на националните здравни системи в страните от Централна и Източна Европа за подобряване на общественото здраве и преодоляване на здравните различия със страните от Западна Европа.
- Изследвани са за първи път проблемите на предотвратимата смъртност във всички страни от Централна и Източна Европа и страните от Западна Европа, при единна методика на изучаване, за дълъг период от време (25-годишен период), с общ критерий за сравнение на дейността на националните здравни системи.

✚ В областта на научния анализ

- Съпоставени и анализирани са 3-те модела на предотвратимата смъртност в СЦИЕ по време на социално-икономическия преход: страни от Централна Европа; Балтийски страни и България и Румъния.
- Установени са низходящи тенденции в честотата на умиранията от ИБС₀₋₇₅ при двата пола. Това води до подобряване на общественото здраве в отделните страни в СЦИЕ. Най-благоприятни здравни резултати са получени в Чехия, Словения и Словакия. Румъния е единствената страна със загуби от 46% при мъжете и от 21% - при жените поради увеличаване на смъртността от ИБС₀₋₇₅. В страните от Западна Европа за целия 25-годишен период смъртността от ИБС₀₋₇₅ е намаляла с около две трети и при двата пола. Това има за резултат постигането на най-голяма здравна печалба сред изучаваните страни.
- Доказано е, че най-благоприятна промяна в СВП₀₋₇₅ реализират 5-те централноевропейски страни, чиято динамика на смъртността е подобна на тази в СЗЕ. България и Литва реализират нарастване на смъртността при мъжете с 2-4% за 25 години. При жените в СЦИЕ, за разлика от мъжете, се постига намаляване на смъртността до 75 г. във всички страни. Най-добри здравни резултати отбелязват Чехия, Словения и Полша, като те са сравними с тези при жените от Западна Европа.

- Установени са предотвратимите причини за смърт до 75-годишна възраст при мъжете в България: ИБС, МСБ, ракът на белия дроб, пневмонията, хипертонията, МПТЗ и чернодробната цироза и при жените: МСБ, ИБС, РМЖ, пневмония и хипертония.
- Доказано е, че България, Латвия и Литва се отличават с нарастващи стойности на ДС при момчетата в П₃. В П₄ детската смъртност намалява по-значимо в Латвия и Литва (със 7-8% годишно), докато в България редуцията е с темп 2% на година. Различията със СЗЕ в нивото на ДС при момчетата за България са 72% в П₅. Латвия и Литва снижават различията в ДС със СЗЕ в последния период съответно до 64% и 52%.
- Представена е характеристика на социално-икономическите и други фактори, свързани със здравната система и със стила на живот върху “Предотвратимата със здравни интервенции смъртност” и нейните компоненти.
- Установено е сигнификантно влияние на Брутния вътрешен продукт върху ПЗИС във всички страни.

Научно-приложни резултати:

- Дисертантката разработва многоаспектно проблем с висока практическа значимост за общественото здравеопазване. Тя се представя като един от водещите стратегически анализатори в Европа по проблемите на предотвратимата смъртност, търсеца взаимовръзките на здравната система в широкия контекст на социалната макросистема.
- Представеният материал като цяло представлява мащабна комплексна научно-приложна разработка, която предлага ценна информация в национален аспект за нуждите на планирането и вземането на решения в областта на здравеопазването.
- В контекста на движението в Европейските страни за ново обществено здравеопазване са изучени тенденциите и предизвикателствата пред страните в Европейската общност по отношение на предотвратимата смъртност и се извеждат иновативни здравеопазни подходи с практическо приложение за намаляване на натиска на обществото върху здравната система.
- Приложените методи на анализ позволяват да се определи количествено резултатът от подобряване на ефективността на предоставяните здравни услуги и на здравната политика при използване за стандарт средното ниво на ефективност на западноевропейските страни, членуващи в Европейския съюз преди разширяването му от 2004 г. Те позволяват да се

идентифицират проблемни области в дейността на националните здравни системи, като се посочат приоритетни популационни групи, нозологични състояния и обосновани интервенции за преодоляване на дефицитите в дейността, структурите или процесите на системата.

- Основното предимство на проучването е , че дава **индикация за това, къде и как може да се подобри** вземането на решения в областта на здравеопазването. Познаването и мониторирането на състоянието на ПЗИС е отправна точка за по-нататъшно развитие и прилагане на програми за контрол на предотвратимата смъртност в СЦИЕ и е необходимо условие за определяне на тяхната ефективност.
- Дизайнът и резултатите на проведените анализи и оценки имат практико-приложен принос. Създадена е многоаспектна база данни, която може да се използва за обучение на студенти и специализанти в медицинските специалности

Личните ми впечатления от дисертантката са положителни. Тя е интелигентна, коректна, трудолюбива, амбициозна и вечно търсеща.

Бих искала да споделя някои свои допълнителни впечатления:

✚ Това са богатството на терминологичния апарат – видимо се срещаме с майстор на тълкуването и употребата на термини.

✚ Цитираните източници показват, че авторката е поддържала постоянна текуща информираност за развитието на научните изследвания по света в съответната област.

✚ Авторката е успяла да събере всички налични източници на публична информация и нормативни документи в областта на предотвратяването на смъртността чрез здравни интервенции в страната и да ги съпостави с аналогична информация от чужди източници.

Авторефератът към дисертационния труд отразява правилно структурата на дисертационния труд и съдържа в себе си най-съществените резултати и изводи от проучването.

Научна продукция във връзка с дисертацията:

Резултатите от проучванията в доктората са публикувани в девет излезли от печат публикации. Публикуваните резултати са в следните списания: Медицина и фармация, Scripta Scientifica Medica, Kluwer Academic Publisher, Int J Epidemiol.

Доцент А. Велкова е първи автор в седем разработки, което потвърждава личното ѝ участие при разработване на труда.

Резултатите също така са докладвани на два български и един международен симпозиум. Научната продукция показва, че резултатите са широко обсъдени пред специализирана аудитория.

Цитирания на научните трудове – общо **54** цитирания в чуждестранни списания и 61 – в български източници.

Забележки

При текстовото оформяне на подобен труд винаги могат да се намерят и по-подходящи съкратени варианти, но те не влияят върху същността и качеството на изложения материал.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Актуалността на разработката, постигането на ясно формулираната й цел, изпълнението на коректно поставените задачи, умелият анализ на голям обем от данни, представящи 24 страни от Европа за 25-годишен период – от 1980 до 2004 г. вкл., интердисциплинарния характер на проучването и направените изводи и предложения правят разработката значима за голям кръг от специалисти .

Оригиналните приноси и постижения на авторката са безспорни. Те са с голяма научна и приложна стойност.

Трудът напълно отговаря на изискванията на качествените и количествени критерии за развитие на академичния състав, посочени в приложение 3 и 4 на Правилника на МУ- Плевен за придобиване на научната образователна степен "Доктор на науките". Той е с важни приноси, методологично издържан, теоретично обоснован и практически много добре изпълнен. Всичко посочено в рецензията ми дава основание, убедено да препоръчам на почитаемите членове на Научно жури да гласуват положително за присъждането на научната степен "Доктор на науките" на доц. д-р Анжелика Спасова Велкова, д.м.

София, 10. 02.2012 г.

ПОДПИС:

/Проф. д-р Е. Шипковенска, дм/